

حقوق امنیت هسته‌ای

(بررسی رویکرد نظام عدم اشاعه هسته‌ای)

www.ketab.ir

دکتر حسین سرتیپی
دکتر علیرضا حجت‌زاده

سرشناسه: سرتیپی، حسین،
 عنوان و نام‌پدیدآور: حقوق امنیت هسته‌ای: (بررسی رویکرد نظام عدم اشاعه هسته‌ای) / حسین سرتیپی، علیرضا حجت‌زاده
 مشخصات نشر: تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲
 مشخصات ظاهری: ۶۷۲ ص.
 فروست: علوم اجتماعی؛ ۷۲۰
 شابک: 978-964-511-519-5
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 موضوع: معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (۱۹۶۸)
 موضوع: سلاح‌های هسته‌ای (حقوق بین‌الملل)
 موضوع: انرژی اتمی -- قوانین و مقررات
 شناسه افزوده: حجت‌زاده، علیرضا، ۱۳۴۲-
 رده‌بندی کنگره: ۴۷ح/س/۵۶۷۵ KZ
 رده‌بندی دیویی: ۳۲۷/۱۷۴۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۶۷۵۴۸

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ناشر اطلاع دهید.

۷۲۰

نشر میزان
 حقوق امنیت هسته‌ای

دکتر حسین سرتیپی
 دکتر علیرضا حجت‌زاده
 چاپ اول: زمستان ۱۳۹۲
 قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان
 شمار: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۵۱۹-۵

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
 پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

۲۱	چکیده
۲۳	مقدمه

بهره اول: بررسی رویکرد نظام عدم اشاعه هسته‌ای

۲۶	بخش اول: کلیات
۲۶	فصل اول: تاریخچه خلع سلاح، کنترل تسلیحات و بازدارندگی هسته‌ای
۲۶	گفتار اول: تحولات بین سالهای ۱۸۱۵ تا میثاق جامعه ملل
۲۸	مبحث اول: کنفرانس اول لاهه
۲۸	بند اول: محدودیت تسلیحاتی
۲۹	بند دوم: ممنوع‌سازی کاربرد برخی سلاح‌ها
۲۹	مبحث دوم: کنفرانس دوم لاهه
۳۰	مبحث سوم: معاهده ورسای
۳۲	گفتار دوم: از جامعه ملل تا منشور سازمان ملل متحد
۳۲	مبحث اول: میثاق جامعه ملل
۳۳	مبحث دوم: سالنامه‌های جامعه ملل
۳۳	مبحث سوم: تنظیم مقررات و نظارت بر تجارت و تولید تسلیحات
۳۴	مبحث چهارم: کنوانسیون سنت جرمان
۳۴	مبحث پنجم: کنوانسیون ژنو
۳۶	مبحث ششم: اولین کنفرانس جهانی خلع سلاح

مبحث هفتم: معاهدات صلح متفقین با دولت‌های شکست خورده.....	۳۸
گفتار سوم: از منشور ملل متحد تا پایان جنگ سرد.....	۳۹
مبحث اول: آغاز رویارویی.....	۳۹
مبحث دوم: دوره همزیستی مسالمت‌آمیز و آغاز کنترل تسلیحات.....	۵۷
گفتار چهارم: تحولات پس از پایان جنگ سرد تا ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱.....	۶۲
مبحث اول: جهانی شدن و تاثیر بر فرایند خلع سلاح.....	۶۴
مبحث دوم: ویژگی‌های نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد.....	۷۰
بند اول: غلبه گفتمان صلح محور.....	۷۰
بند دوم: تحول حقوق بین‌الملل و ارتقای جایگاه آن.....	۷۲
بند سوم: مطالبات خلع سلاحی.....	۸۱
بند چهارم: درس‌های جنگ خلیج فارس.....	۸۳
گفتار پنجم: تحولات پس از حادثه ۱۱ سپتامبر.....	۸۶
فصل دوم: مفاهیم، تعاریف و نظریه‌ها خلع سلاح.....	۹۹
گفتار اول: مفهوم خلع سلاح.....	۹۹
گفتار دوم: نظریه‌های خلع سلاح.....	۱۰۲
مبحث دوم: مکتب رئالیسم (واقع گرایی).....	۱۰۷
۱- مقتضیات امنیتی در نظام بین‌المللی فاقد اقتدارات فراقشوری.....	۱۱۳
۲- نقش تسلیحات در صلح از طریق جنگ.....	۱۱۴
مبحث سوم: لیبرالیسم.....	۱۱۴
مبحث چهارم: نهادگرایی.....	۱۱۶
مبحث پنجم: تکوین گرایی.....	۱۱۷
مبحث ششم: پست مدرنیسم.....	۱۱۸
مبحث هفتم: مکتب صلح‌زدانی تسلیحات و لزوم خلع سلاح.....	۱۲۰
مبحث هشتم: تأملی بر نگرش اسلام و ترکیب عملی نظریه‌های خلع سلاح.....	۱۲۲
مبحث نهم: وضعیت عملی نظریه‌های خلع سلاح: ظهور و بروز خلع سلاح جزئی.....	۱۲۳
بخش دوم: رژیم حقوقی نظام عدم اشاعه.....	۱۲۵
فصل اول: رژیم حقوقی خلع سلاح هسته‌ای.....	۱۲۵
گفتار اول: خلع سلاح هسته‌ای در معاهدات چندجانبه.....	۱۲۹
مبحث اول: منشور سازمان ملل متحد.....	۱۳۰

مقدمه

دنیایی که امروز در آن زندگی می‌کنیم، جهانی جدید و مملو از متغیرهای گوناگونی است، که هم از نظر شکل و هم به لحاظ ماهیت با سالهای پیشین، دارای تفاوت‌های شگرفی است. بروز تحول کمی و کیفی در فناوری‌های نوین و بویژه تکنولوژی از یکسو و آمیختگی بهم تنیده عناصری چون سیاست، اقتصاد، حقوق، جامعه‌شناسی، امنیت، محیط زیست و همانند اینها، آینده‌ای متفاوت را برای جامعه بین‌المللی و اعضاء آن ترسیم می‌نماید. بدین جهت است که برخی جهانی شدن در تمامی عصرها نویدبخش زندگی جدیدی را برای بشریت می‌دانند. حقوق بین‌الملل نیز از این تحول کنار نمانده است. از آنجائیکه به نظم درآوردن قواعد، هنجارها، بایدها و نبایدها در هر جامعه از کارکردهای اصلی علم حقوق به شمار می‌آید، با تغییر مقتضیات جامعه و تحول در عناصر فردی - اجتماعی در بستر زندگی بشری تمامی عنوان‌های این علم نیز دستخوش تحول می‌گردد. روند روبه‌رشد تمایل به چندجانبه‌گرایی، بجای یکجانبه‌گرایی، افزایش بازی عناصر حقوقی در سازمان‌های بین‌المللی و بهره‌گیری از قابلیت رژیم بین‌المللی به عنوان کانال‌های همکاری در تمامی عرصه‌های حقوق بین‌الملل خودنمایی می‌کند. در چنین فضایی نگاه به مقوله امنیت نیز متفاوت است. هر چند که این واژه، واژه‌ای جدید نیست و از بدو شروع زندگی بشر با وی عجین بوده، لکن تغییر در توقعاتی که افراد در قالب‌های مختلف از آن دارند، در بستر امروزی به شدت سرعت گرفته است. از آنجائیکه همواره در طول تاریخ جنگ یکی از مقوله‌هایی که همراه با امنیت مطرح بوده، بودن و یا نبودن امنیت به عنوان معیاری برای سنجش وجود امنیت در جامعه و یا ابزاری برای تامین امنیت خود و یا برهم زدن امنیت سایرین تلقی می‌گردیده است. مقوله جنگ، توسل به زور و همانند اینها دارای اهمیت فراوان و تاریخیچه دیرینی است. حافظه تاریخی حقوقدانان نیز حاکی از تلاش ایشان در اعصار مختلف برای مهار و یا کنترل این پدیده بوده است.

همانگونه که در صدر نیز اشاره شد، رشد تکنولوژی و ایجاد فن‌آوری‌های مختلف بویژه در تاثیرگذاری و تاثیرپذیری از این مقوله، در این حوزه نیز رخ‌نمایی می‌کند. بیش از هفتاد سال است که موضوع خلع سلاح در حوزه‌های مختلف و متعاقب آن موضوعات مربوط به کنترل تسلیحات، بازدارندگی بعنوان یکی از دغدغه‌های جامعه بشری مطرح شده است. سعی حقوقدان‌ها در ادوار گوناگونی بر ایجاد سازوکارهای حقوقی برای به نظم درآوردن، منطقی نمودن و کاربردی نمودن ساختار ایده‌های مطرح در این زمینه، بوده است. صرف‌نظر از میزان موفقیت یا عدم موفقیت تصمیمات کشورهای مطرح در این زمینه، استفاده از این در زیر چتر تامین امنیت و یا تهدید صلح و امنیت بین‌المللی، آن را در قالب مجموعه قواعد و مقررات مرتبط با امنیت بین‌المللی قرار داده است. ورود

قواعد و منابع حقوقی چون سازوکارهای بین‌المللی، معاهدات خاص چندجانبه در حوزه مبارزه با تروریسم، بر اهمیت و نیز پیچیدگی این بسته افزوده است. شاید دیگر جامعه حقوقدان‌های بین‌المللی این آمادگی را داشته باشند که از حقوقی تحت عنوان حقوق امنیت هسته‌ای یاد شود. تغییر رویکرد جامعه بین‌المللی از یکجانبه‌گرایی به چندجانبه‌گرایی و از سویی دیگر ظهور سازوکارهای جدیدی خارج از ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل سنتی (اعم از حقوق معاهداتی و عرفی) از جمله سازوکارهای جدید طراحی شده برای شورای امنیت و قائل شدن به صلاحیت قانونگذاری برای این شورا بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر، خود نشان‌دهنده ضرورت نگاهی دوباره و عمیق به این مقوله را امری ضروری نمایان می‌نماید. ادبیات حقوقی در این حوزه، نه به حقوق امنیت هسته‌ای، بلکه به عناصر آن، بصورتی جداگانه نگریسته و بصورت انفرادی مورد نتیجه قرار داده است. در حالی که تحولات جدید شان ایجاد پیوستگی در اجرا و در مفهوم بین این عناصر بوده؛ به گونه‌ای که دیگر نمی‌توان به سهولت روند رژیم‌سازی‌های جدید در حقوق بین‌الملل در این حوزه را براحتی مورد شناسایی قرار داد. در این پژوهش سعی بر این است که با نگرشی متفاوت، رویکرد سنتی و روند جدید در عرصه حقوق بین‌الملل را مورد کنکاش قرار گیرد.

تلاش نگارنده در سراسر این مجموعه بر این بوده تا بتواند، ضمن بیان عناصر در حال شکل‌گیری در حوزه حقوق امنیت هسته‌ای، موارد همپوشانی و یا اختلاف فی‌مابین این عناصر با یکدیگر و نیز در مقایسه با حقوق بین‌الملل مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد. حقوق امنیت هسته‌ای از جمله مباحث جدید و بین رشته‌ای بوده که به تازگی در ادبیات حقوق بین‌الملل در حال رخ‌نمایی است. صرف‌نظر از اینکه مقوله امنیت هسته‌ای در قالب کدام یک از رشته‌های علوم انسانی دارای غلبه بیشتری باشد، دارای عناصری است که هریک به تنهایی در رشته‌های حقوق بین‌الملل و روابط بین‌الملل دیرینه‌ای قابل توجه دارند. در این پژوهش سعی بر این بود تا بتوان با تکیه بر ساختار پژوهشی متفاوت امنیت هسته‌ای و عناصر آن از منظر حقوق بین‌الملل، نگرشی متفاوت را ارائه و در نهایت با توسل به آن، بر غنای ادبیات حقوقی موجود افزود. حقوق امنیت هسته‌ای بر پنج پایه بنیادین استوار بوده که هر یک را می‌توان با نواری از حقوق و قواعد حاکم بر حق کشورها در دستیابی به تکنولوژی هسته‌ای، اعم از صلح‌آمیز و یا نظامی متصل نمود. نگاهی گذارا بر هر یک نشان‌دهنده نوعی تعارض در بین برخی از این عناصر است. به عنوان نمونه رویکرد عملی خلع سلاح و نیز بازدارندگی متفاوت و رودررو می‌باشد. از سوی دیگر، مطالعه بیشتر در این حوزه، نمایانگر حوزه‌های متفاوت کاربردی این عناصر است که درک صحیح آن می‌تواند محققین و پژوهشگران را به درستی رهنمون سازد.